

34236, II, C. e.

Preširnova pisma

iz Elizije.

Na svitlo dal in založil

JOS. STRITAR.

I.

Na Dunaji 1872.

Tiskala oo. Mehitaristov tiskarna.

I.

Zadaj, ko je že vama voda do gerla,
Ki vama bo kmalu „sapo zaperla“;
Zdaj kličeta me, da vama pomagam,
Ne vprašata, ali z vama se zlagam!
Zakaj si pa ne pomagata sama?
Kako se hlače tresejo váma!
Ka nijsta vedela, kaj so „Novice“?
Gorjé, ko velo zgerbančijo lice,
Ko strela zabliska jim izpod čela —
Potrese se vsa slovenska dežela.
Prokleta! — bog ti greh mi odpusti! —
Dobile so vaju v stare čeljusti.
Ker imenovala sta me „brezobzirna“
Brez mojega pooblastila „Preširna“.
Prej nijso mnogo po meni vprašale,
Sè skópo rokó dajale mi hvale,
In kislím obrazom, ker tej gospódi
Preširen nij bil nikdár prav po godi.
Kaj prišlo na misel je ljubi ženi,
Da staro serce naklanja meni?
Z mladostnim ognjem se zame poteza,
Kako ljubó ji prístoji jeza!

Res pozno sem njé ljubezni deležen,
A vendar sem jej iz serca hvaležen.

Ko duša enkrát od telesa se loči,
Človeku nij več braniti se moči;
Vse mu je terpeti, vse voljno prestati,
Če oreh s kostmi se njegovimi klati!
Ravnala sta z mano, „ko svinja z mehoma“,
Zdaj dam naj odpustek vajinim grehom.
Na svitlo dala sta moje pesmi,
Storila veliko krivico zares mi.
Kjer pisal sem *am*, tam *om* sta pisala,
Povsod apóstrofov mi nametala;
Z gorenjskega vse na dolensko zavila,
Pred „eri“ poštene e populila,
Tako da človeka bolé ušesa, —
Zato ne prideta nikdar v nebesa!
— In ti, ki si moje življenje popisal,
Kako si ti vse po verhu narisal!
Kdaj ribniške si preiskál perijohe,
In druge take važne epohe?
Ne praviš jim, kákšno suknjo sem nosil,
Ne, kjé in kaj sem o póludne kosil;
In kar je najhuje, tri sto hudičev! —
Po koliko pil zvečer sem poličev.
Ti češ, „ničevdec“, mi pesmi soditi?

Učiti se treba je prej, učiti! —
 Samó — po sveti ne išči omike,
 Domače spoštuj, posnemaj svetnike.
 Kar drugim resnica, to nam je zmota,
 Gerdoba pri nas, kar drugod je lepota.
 Po sveti pogled je mladini nevaren,
 To bêri, kar Lesar piše in Maren;
 Da duša tvoja ne bode na škodi,
 Naj Praprotnik sam v učenosti te vodi.
 Sploh, da se ogněš vsej zmoti, napaki,
 Stopinje pobiraj zvestó za pervaki;
 V politiki zvezda naj bo ti Kosta,
 In da ne prelomiš dušnega posta,
 „Tovariš“ naj bode ti dušna paša.
 Posebno pa, taka je sodba naša,
 Zvestó prebiraj, premišljaj „Novice“,
 Začetek in konec vsake resnice;
 In če ti je njih podoba odurna,
 Nocturna versa manu, diurna!
 A zlasti beri jih po večerji,
 Da sladko spanje objame te v perji.
 Studenec modrosti iz njih ti teče,
 Prisezaj na vse, kar „Nezmotnik“ reče,
 Le njega poslušaj, če ne — gorjé ti!
 Gorjé na tem in na ónem sveti.

Čern dolgo oblak nad vama je visel,
Ker svojo enkrat imela sta misel;
Zdaj treščilo je — prav vama godí se,
Kedor ne posluša, naj pokorí se!
A tù porečéta gotovo: „Vraga!
Kaj nama pridiga tvoja pomaga?
Prej naju potegni iz strašne muke,
Potem, če hočeš, dajaj nauke.“ —
Saj rad bi pomagal, a tó je težavno!
Zdaj „pooblastilo“ nij več veljavno;
Prej bilo je čas dovoljenja iskáti,
Kaj hočem ga zdaj „post factum“ dajáti!
Storiti pa čem, kar storiti se more;
Dovolj sta, siroti, terpela pokore,
Pozabljeno bodi, kar sta grešila;
Vém, slaba nij vaju volja vodila.
Kdo vé? en čas bi se kujal in kisal,
Nazadnje jaz sam enako bil pisal.
Če to potolaži Noviško jezo,
Za grehe vama dajem odvezo.
Takó! zdáj z bogom hodita mirna;
Novicam pozdrav

Franceta Preširna.

Dostavek. Če kdaj se zgodí, da se zdolgočasim,
Mogoče, da se zopet oglasim.

II.

Zidaj vem, da sem in ostanem Preširen;

Dokazano je, — svet bodi miren! —

Čegav je spis v „Slovenskem Narodi?“

„Nespretno“ mož peresa ne vodi.

Tako smo v prijateljski družbi v gibalni,

Kjer zbiramo se zvečer pri bokali.

— „E! Jurčičev nij, zastavim glavo“!

Oglasi se Čop, „poglejte pisavo“.

Njegove misli je tudi Kopitar.

— „Kaj menite, ko bi vendar bil Stritar?“

Saj on je tudi zadet.“ — „Nikoli!“

Zavpije Metelko, „pri meni je v šoli

Več let sedel malopazen učenec,

Nikdar nij bil poseben „Slovenec“.

Ta mož brez jezikoslovske modrosti,

Kaj vé, kaj so korenin kreposti!

In stara slovenščina? — Z jeri in jori

Sirota živi vam v večnem razpori.

Jaz pravim: to je spis filologa,

Poštenega, terdnega, — pasja noga!

Kako privošči mož korenin si,

Kako se igra s prefiksi, sufiksi!

(Medén glas jézikoslovskim ušesom!)

Mož orje globoko z ostrim peresom.

Kedór ga o prvem pogledi ne vgame,

Stopinje mu levove nijso znane“ —

— „Kak bode na tó Noviški odgovor?“ —

— „Osobnosti koš, sirovosti tovor!“ —

— „Ad rem odgovarjati nij mogoče“ —

— „Ne spušča se v pravde nezmotni Oče.“ —

— „Nezvest je, izdájica svojemu dómu,

Pred svetom nas sramotí“ — porekó mu.

— „Takisto pri nas literarni so boji;

Hvalímo bogá, da smo tu v pokoji.“ —

— „Jaz vem! na Rusko bo pisal Bolétu:

Pomagaj sin v zadregi očetu!

V gnojnico peró globoko pomoči,

Kar žolča imáš, v „odgovor“ iztoči.“ —

— „In ako nij pomočka nobénega,

Na Dunaj pošlje „pervorojénega;“

Da „noto“ dobó tam od policije,

Kakó živi, kaj jé in kaj pije;

Kakó in kacega kruha si služi,

Kam hodi zvečér in s kom se druží.

Kar more, naj tam nagrabi lažnjivega,

Nij zlodej! pride se mu do živega.

Ogleda naj vse, natanko opazi,

Da zver v nastavljeno zanko zagazi.
Kak skriven pogovor naj vjeti izkuša,
Po kerčmah z dolgim ušesom poslušā;
Mogoče, da vendar kjé kaj pobere,
Da želo se tému seršenu izdere.

Kar čul je, naj nam zakrivljêno pokaže,
In česar nij čul, pa naj se izlaže.

Pogine naj pes! dejāl je Oče. —
Hudobnež željé ne izpolni mu vroče.“

Tako je sestavek v družbi bil sojen.
Jaz nijsem za filologa rojen;
A vendar sodim po svoji glavi:
Resnica je vse, gotova, kar pravi;
O tem nij dvombe, samó da mož je
Vzel v róko preveliko orožje;
Z gorjačo nihče mušice ne goni,
In zajci ne streljajo se s kanoni.
Lev s tigri borí se naj, ne z mušicami;
Kaj terga in ruje se mož z Novicami?
Kakóvo čast prinese mu zmaga?
„Kako sem ga treščil!“ — Lepa snaga!
Doraslega naj si nasprotnika vzame,
Ne tacega, ki mu ne seže do rame.
Čemu vso to učenosti patrato?
Gredoč se sune paglavec v blato.

Drugam naj oberne svoje kreposti,
Kjer res potreba je učenosti.
Káj drug bi pisal s takim peresom!
A mož ga nosi rad za ušesom.
Če more pri njem kaj tvoja beseda,
Govôri z možem — z lépa, se véda,
In reci, da naša družba vesoljna
Tu doli z njim nij nič zadovoljna.
Káj smo pričakovali od njega!
A čudna res je moževa šega.
Doklej bo sedèl še ter gledal v miri,
Kako se nesramna puhlost šopiri,
Sleparsko prodaja blagó se na sejmu?
Vse to mu rêci, in tudi povéj mu:
Pustí naj té abecedne tepéže,
Po višjem naj, imenitnejšem seže;
Delí se naj delo, da bo kaj prida;
Drug kamen naj lomi, on naj zida.
Kaj dela njegova pevska žila?
Mendà se je čisto že posušila;
Zató mu pa tudi pridno zabávljamo.
Na zadnje poróči, da ga pozdrávljamo;
Naj reče si sám: „Majora canamus.“
In vsi mu bodemo peli: Laudamus!

Preširen.

III.

Ko zlila je žena sládko dišavo
Gospodu na nóge, brado rujavo
Majál je Iskarijót; ropotáje
Mermrali učenci so, gláve majáje:
Čemú ta potrata? Za drágo mázilo
Denarja bi bilo se mnogo skupilo! —
Zamétal nij dišečega dára
Človekov sin; učence pokara:
Pustite ženó, kjer bo se to bralo,
Žené se imé bo imenovalo. —

Od nekdaj na zemlji živi idealnost
In njeno nasprotje: materijalnost,
Recimo: proza in poezija;
Tu Juda in Marta, tu Krist in Marija.
Glej jasno nebeško podobo Krista,
Podoba poeta, idealista!
Učenci z Iskarijotom možaki
Realni so, praktični, pravi pervaki.

Kar tožiš, da nij poeziji prijazen
Pervak, to nam je že stara prikazen.
Takrat, ko sem jaz po sveti še hodil,
Enak je bil zárod, enako je sodil.

Boríl sem se z róvtarji, Abderiti,
 A s táko zalego nij govoriti.
 Kaj slast je ljubezni, govôri evnuhu,
 Vse misli, željé tičé mu v trebuhu!
 Ta rod za umetelnost nij ti vstvarjen,
 Lepote ne zna, sè slepoto vdarjen.
 Ko kert po zemlji rije za hrano,
 Pogledati kvišku nij mu dano.
 Kar kaže dobiček, to mu je pravo,
 Samó to ima pri njem veljavo.
 Kaj grácij trojica, kaj muz mu zbor je?
 Melpóména pleve naj, pegaz naj orje!
 Po cvetnem, pisanem polji ga vodi,
 Kaj bode sená? po glavi mu hodi;
 Pomladnji ko gledata gozd v zelenjavi,
 Deské se in hlodi valé mu po glavi;
 Ko solnce zamaknen zreš padajoče,
 Zdihuje ti: Jutri bo spet prav vroče!
 To ljudstvo od gracij in muz zapuščeno,
 Umeje in zna na sveti le êno,
 Vse misli verté se jim o želodci,
 Kupci so dobri, a „slabi godci“;
 Poskusi, spiši jim dramo, tragédijo,
 Po večno veljavnih zakonih narédi jo;
 Človeštva terpljenje, gorjé jim kaži,

Ki nič na sveti ga ne utolaži;
Sercá odkrivaj skrivné globočine,
Razsvitljaj željá, naklepov temine,
Življenja podobo pred óči jim stavi:
Čemú to? rekó, kaj tó onegávi?
In pesem — kaka poskočna, okrogla
Edina gospôdi goditi bi mogla.
Umételjuost jim je ljuba in draga
Samó, če jim prebavljáti pomaga.
O da bi spoznali v svoji nevrétnosti,
Kaj národ je brez poezije, umétnosti!
To, kar pomlad bi bila brez cvéta,
Kar brez ljubezni mladosti leta,
Kar brez mladosti življenje naše.
Káj sercu podaja naj sladke paše,
Ko joka, z mehkim ga glasom tolaži?
Kaj naj mladost navdušuje in blaži?
Ko duh se v materiji tesnega čuti,
Kaj láhke naj mu podaja peruti?
Da iz meglene dvigne nižine
Krepkó se v néba jasne višine,
Kjer glásno skerjanec zibáje se peva!
Oj ti Poezija, nebeška deva!
Človeškega tí ne zapústi roda,
Ki sólze so dél mu, mnoga nezgoda;

Po trudnih, temotnih potih brodi,
Tí spremljevalka zvesta mu bodi.
Ti hládi, céli mu rane pekoče,
Otíraj mu pót in sólze vroče;
Tí mati mu bodi, ljubó skerbeča,
Tolažba mu bodi, upanje, — sreča! —

Nazaj! — Začela sva govor s pervaki;
Ne toži, ne žali se, da so taki,
Umetnosti da ne znajo pomembe;
Pri njih nij upati več premembe.
Kaj mladi zárod? — Je-li kaj upa?
Nij žé se navzel samopridnosti strupa?
Če, kakor stari, pojejo mladi,
Slovó nam zadnji dati je nadi! —

Kaj Boris Mirán? — Če pesem ne laže,
Nič prav zadovoljnega mož se ne kaže.
Verjamem mu rad; življenje prijetno
Ne more mu biti pod vlado „očetno!“
Ne zdí se mi vstvarjen za táko službo.
Sem doli naj pride v našo drúžbo;
(Spodobnim, ne silnim potom, se vé da!)
Tu najde se mož, poštena beseda
Ter mir in pokoj po hrupi in trudi;
Nam, njemu bo prav in „Očetu“ — tudi!

Preširen.

POSTAVEK.

Novice so g. J-u in meni v oči metale, da sva pisala v „klasji.“ Preširen. Na to je prinesel sl. Narod spis, v katerem je korenito dokazano, da je ta pisava edino prava. Novice so takoj pokazale, da vedo, čegav je sestavek, -- ne moj. Za odgovor prosijo svoje bralce, naj beró spis, v katerem g. B. mene napada! Logika! Tudi jaz prosim svoje znance in nasprotnike, naj beró še enkrat omenjeni spis in potem sledeče verstice.

V rokah imam dve pismi g. B.; prej nijsem hotel rabiti tega meni zopernega, da si ne nepoštenega orožja. Zdaj ga moram, če tudi nerad, da bo mir.

Skopost prostora me sili, da posnamem iz pisem samo, kar se mi zdi najpotrebnejše. Novicam in vsacemu, kedor želi, pošljem, ako treba, rokopis na ogled. G. B. mi piše 10. maja 1870: „Bl. g! Predpreteklo nedeljo ste me v prašali, zakaj me nij več v Vašo družbo. Preteklo nedeljo me je g. (imen nij treba, sicer je vse od čerke do čerke) z ravno tistim prašanjem počastil. Obema sem odgovoril, da se mi pri bolj dopada. Resnično, lep odgovor! Zarad koščka boljega ali cenejega kruhka se prijateljski družbi odtegniti ali ne iti za njo!! Sramoval sem se svojega odgovora uže preden sem ga izustil. Pa kaj sem hotel? odgovoriti nekaj je bilo treba -- čas i kraj pa se mi nij zdel priležen spuščati se v razloge. G. je, kakor je bilo pričakovati, pomajal z glavo, ter dostavil, da ste ugibali, kaj neki me je žalilo. Pa tak uzrok, kako razžaljenje moje, kako pa da, vsega spoštovanja vredne osobice mi nij branil k. ali k

Saj veste, da vse najine razgovore, bodi si o politiki, ali o veri, bodi si o jedi in pijači ali o kakošnih koli lapaljah veršivše se rodila i kojila (?) je prijateljsko odkritosrčna duša, pokopal pa smeh kolikor toliko osoljene Da ne pride m zopet v nevarnost, na nedolžen želodček krivde valiti, moram Vam povedati, kaj mi nij dalo za Vami — strah, da bi se z Vami ne skregal. — „Strah! — skregal?“ — se bode te začudili. Pa vendar se ne šalim. „Zakaj pa?“ Zato, samo zato, ker ste se vi skregali z Dramatičnim društvom. Spomnite se, kaj ste pisali v literarnih pogovorih VII v listu 7. pa premislite nekoliko položaj Dramatičnega društva ter njegove razmere do ljudstva i do Vas, pa bote gotovo našli, kakšno krivico ste storili društvu.“

Na to — tri drobno pisane strani o prekarnem stanji dr. društva — veliko resničnega, nič novega! Slednjič strastna filipika proti meni zaradi omenjenega spisa. Konec: „.... Vas prijazno prosim, da se našega ljudstva vsmilite ter mu do prihodne jeseni odločno poveste, se ima li deržati nemškega gledišča ali brez gledišča poterpeti, dokler mu Vi narodnega ne osnujete — ter ostanem Vaš pon. sl. D. B.“

Na to — kratek odgovor moj, da nijsem vajen grobih pisem; ravno to bi mi bil mogel povedati z lepo „manero.“ 18. maja 1870. mi piše g. B.: „Gospod! V porazumljenje: Princip, kateri Vas vodi je: Osozna svoboda, na podlagi te: srečna družba (deržava, narod itd.) Ta princip je tudi po mojem prepričanji naj lepši; naj srečniša je deržava, katera se njegovi ideji naj bolj bliža. Za nas je pa sada nevaren. Prečitavši Vaš omenjeni članek sem pa našel, da naših listov i dramatičnega društva nijste samo preostro kritikovali, ampak da ste jih

obsodili. I to je, kar me je hušlo bolelo“. Konec: „Bodite prepričani, da najina stvar se suče samo krog poti, po kateri naj se naš narod omika i osreči, i da bodem vselej Vaš nasprotnik, kader bodele spisali kak članek podoben omenjenemu. Osebnost Vas pa tako visoko, kakor vsi Vaši prijatelji čista i spoštuje tudi D. B.“ — Nekoliko dnij po tem spis v Novicah!

Po prvem pismu nissem do denšnjega dne z g. B. več govoril. Razgovori torej, v prvem pismu omenjeni, so edini, ki sem jih z njim imel. Kako govori g. B. o teh razgovorih v svojem pismu proti meni, kako v Novicah proti občinstvu!! Kako more mož tako ravnati — to mi je, hvala bogu! nerazumno! Iz posnetih stavkov je vsacemu jasno, da njsva imela s tem gospodom nikoli družega prepira, nego a dramatičnem društvu. Ako je bilo dr. društvo res razžaljeno po mojem spisu, moralo me je pehniti iz svojega kroga; namesto tega volilo me je takoj potem zopet v odbor ter pošiljalo mi igre v pregled, kakor mi jih še zdaj pošilja. kaj hoče torej g. B. ? Kaj hočejo Novice? Gu. B. še to: Moti se, ako meni, da sem, govore o „smeteh,“ v mislih imel ravno prestave, ki jih je, kakor mi je pravil, on poslal dr. društvu; jaz sem splošno govoril, — in Novicam: naj pomislijo, da so ne dolgo po tem o isti stvari enako pisale, še celo isto besedo rabile: „Pri tej priliki moramo prestavljalce gledaliških iger resno opomniti, naj dobro izbirajo nemške ali druge igre, predno se lotijo dela; ni vsaka tuja smet vredna prestave.“ — Enako je pisal tudi „Zvon.“ Torej:

„Čemu ropót, kaj hočeta, gospoda?“

Na Dunaji, 1. maja 1872.

J. Stritar.

